

BALÁZS GÉZA

Textilbe álmodott nyelvemlékek

Széljegyzetek Csete Ildikó művészetéhez

BALÁZS GÉZA (1959) Budapest

„Látjátok szemetekkel...” Csete Ildikó vászonra vitte, textilbe álmodta a *Tihanyi alapítólevelet* és a *Halotti beszédet*. Textiljei figyelmeztetések: tanuljuk meg ősi motívumainkat, köztük a nyelvi emlékeinket látni is. Ne csak olvasni, ne csak a nyelvben rögzült mondanivalót keresni, hanem azt is, ami a színekavalkádban és képernyőböngészésben megfáradt szemnek talán elsőre láthatatlan. Ahogy kedveljük szülőföldünk nevének írásmódját, szüleink írásának, a régi szövegeknek, a nagy betűknek, az „öregbetűknek” a képét, ugyanígy ismerkedjünk meg a régi magyar szövegek írásképével is. Nézzük meg Pannónhalmán a *Tihanyi alapítólevelet*! Keressük a latin betűk tengerében az elsőként előbukkanó, immár ezeréves magyar szavakat: *bolatin, fuk, tihon, fehervaru rea meneh hodu utu rea*. Üzennek nekünk ezek a düledező, mégis nyugalmat, magabiztosságot sugalló sorok, maga az írásmód, az írás gesztusa is. Csete Ildikó ezeket a szavakat, főként helyneveket térképre álmodta. Nemcsak odafestette a térképre, hanem kutatómunkát is folytatott hozzá, rekonstruálta, mely helyeket jelöltek. Ahol nem talált adatot, ott következtetett vagy elképzelt. A művész megteheti. És vászonra, szövetre vitte az első magyar szöveget, a *Halotti beszédet* is. Ahogy arra Márai Sándor *Halotti beszéde* is figyelmeztet: „Látjátok feleim szem'tekkel, mik vagyunk. / Por és hamu vagyunk. / Emlékeink szétesnek, mint a régi szövetek.”

Emlékeink olyan szétesők, mint a régi szövetek. Talán ezért alkotott új szövetet a művész. A szövet és a szöveg ugyanabból a szócsaládból származik, alapszavuk a *sző* ige. Az ember a szövással azonosítja a szöveget. Amit szövünk: az szövet, ha anyag; s átvitt értelemben ebből fejlődve keletkezett a szöveg. A latinban is ugyanaz a szócsalád: a latin szöveg vagy bibliai szövegrész a *textus*, a szövet, szövedék a *textúra*, a kelme, szövet pedig a *textil*. Csete Ildikó textil- és textusművész. Szövet és szöveg, az anyagi és szellemi kultúra kapcsolatára érzett rá az első hímzőasszony,

amikor párnára, ingre, kötényre hímzett, egy számmára még teljesen világos jelrendszer alapján. A hímzőasszonyt íróasszonynak is nevezték. Ahogy a tojás hímzést tojásírásnak. A népművészeti motívumok jelek, amelyeknek jelentésük van. A népművészeti motívum tehát jel, a szó, a mondat is jel, csak nyelvi jel. A jeleket gondolni kell. A gondoskodás egyik módja, hogy megmentjük, föllevenítjük, újra fölhasználjuk őket. Ahogy a magyar szecesszió és építészet mesterei, a gödöllői művészek, a népi írók és költők mozgalma, a népdal-, tánc- és szépkiejtési mozgalmak szervezői programszerűen is meghirdették. Csete Ildikó a textileken élteti a magyar kultúra szövegeit. Baka István *Székelyek* című versében így bukkan elénk ez a gesztus: „Asszonyaink párnára, ingre / mentik a szűkülő hazát: / vásznaikon az elkaszált / rét nekünk pompázik tovább.”

Csete Ildikó nemcsak a *Tihanyi alapítólevelet* és a *Halotti beszédet* álmodja újra, hanem a magyar kultúra sok jelképes erejű szövegét is. Olykor írásrendszert váltva és rovásírásba átvéve szövegeket, olykor tovább vegyítve: a latin és magyar betűket mesterjegyekkel és rovásjelekkel ötvözve. Ezzel a kulturális jelenségek egymás mellett élését, egymásba szövődését mutatja. A szövet az egymásba szövődésnek is a szimbóluma.

A honfoglaló magyarság egy kész, nyilván a teljes kommunikációra képes nyelvet hozott magával. Ám a magyarságot mindig jellemezte a kulturális és a nyelvi sokféleség. Elég, ha jövevényszavaink gazdag számát idézzük fel. Csete Ildikó vásznain, különösen a Pannon-tengeri töredékeken ez a nyelvi-írásrendszerbeli egymásba szövődés bukkan fel. Nemcsak a magyar föld, hanem a magyar nyelv, sőt talán a magyar írás is magyarrá tesz, így volt ez mindig, s bizony így van ez most is, ha a magyar nyelvbe ma áradó és megmagyarosodó szavakra gondolok.

Ez a történelem homályába vesző, színes és eleven nyelv lesz valódi alapanyaga Csete Ildikó művészetének. Korai textusokból textilbe, régi szö-

Ezzel az írással Csete Ildikó Magyar Örökség-díjas textilművészre (1940–2018) emlékezünk. Csete Ildikó nyelvemlék-textiljeit a széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma és a Tihanyi apátság múzeuma is őrzi.

vetükből új szövegekbe álmódja ősi írásjeleinket, ómagyar nyelvemlékeinket.

A szöveg sokszor mágikus erővel bír, őrizni, átadni kell, akkor is, ha esetleg nem ismerjük a pontos jelentését. Ilyenek az ősi varázsszövegek, ráolvasások. Egyes esetekben a szöveget szent szöveggé tisztelik. Ide tartoznak a falra akasztott, esetleg bekeretezett hímtett szövegek, különösen a paraszti házak elengedhetetlen szöveg- emléke, a házi áldás – amely egy megkapó lánc- okoskodás: „Hol hit, ott szeretet, / Hol szeretet, ott béke, / Hol béke, ott áldás, / Hol áldás, ott Isten, / Hol Isten, ott szükség nincsen.”

Ilyen szövegekben élünk. Anyanyelvi szöveg- világunk úgy fon körbe bennünket, mint a háló, mint a szövet. Ebben a szép gondolatban is egye- sül nyelv és anyag, szó és tett. Csete Ildikó textil- művész munkássága szervesen kapcsolódik a magyar népi kultúrához. Cselekedete olyan, mint a kalotaszegi íróasszonyoké, akik „sűrített írásos” terítőbe álmodták bele egész életüket: múltjukat, fájó jelenüket, talán reményüket: bennünket, szemlélődőket, utódokat is. Nézzük úgy ezeket a szöveteket és szövegeket, mintha ők is néznének bennünket: kerekre nyílt, barátságos, bátorító sze- mekkel. Lássuk őket és emlékezzünk!

CSETE ILDIKÓ, Halotti beszéd; Pannon-tengeri töredék (részlet), 2008, Magyar Nyelv Múzeuma, Széphalom